

## KUNSTFAGLÆRERLØFTET – EN STRATEGI FOR FREMTIDENS PRAKTISKE OG ESTETISKE FAG OG FOR FREMTIDENS KULTURLIV

### INNLEDNING

Norge har, i forhold til de fleste andre europeiske land, en kort historikk innenfor kunst- og kulturfagene. Til tross for dette har vi et rikt, variert og velfungerende kulturliv. Dette gjelder både i det profesjonelle kulturlivet, som gjennomgående er på høyt internasjonalt nivå, men også i det frivillige, lokale kulturlivet.

Grunnlaget for fremtidens kunst- og kulturliv, både det profesjonelle og det frivillige, legges tidlig. Det fleste kunstnere, og spesielt gjelder dette musikere og dansere, må starte sin opplæring tidlig, gjerne i 6- til 8-årsalderen. Det er derfor avgjørende at det finnes dyktige og kompetente lærere over hele landet, i alle kommuner, som kan lære opp, motivere og rettlede de som har vilje og talent til å lære seg et kunstfag. Ikke alle av disse vil bli profesjonelle utøvere, men mange av dem vil bli verdifulle aktører i det frivillige kulturlivet, og mange av dem vil også bli framtidens kompetente og interesserte publikum.

Dagens regjering satser stort på å gi lærere faglig påfyll. De er i gang med en av tidenes største satsinger på etter- og videreutdanning. Dette forslaget til strategi for et *Kunstfaglærerløft* skal bidra til å styrke opplæringen i de praktisk og estetiske fagene, til å styrke kunstfaglærerutdanningene og bidra til å gjøre yrket enda mer attraktivt og spennende, slik at vi kan rekruttere enda flere gode og kompetente lærere.

### KUNSTFAGENE I GRUNNSKOLEN

I grunnskolen har kunstfagene; Kunst og håndverk og Musikk, relativt sett fått en mindre plass gjennom årene. Det totale antall timer i grunnskolen er blitt utvidet, men kunstfagenes timetall er ikke utvidet, derfor blir disse fagenes relative timeandel mindre i forhold til det totale antall timer. Dette har vært et gjennomgående trekk helt fra Mønsterplanen av 1974 (M74) og fram til Kunnskapsløftet. Disse to fagene utgjør 13,3 % av det totale timetallet i grunnskolen i Læreplanverket for Kunnskapsløftet (LK06), mens de i M74 tilsvarte 19,7 % av det totale timetallet.

Kunstfagene har alltid vært representert blant undervisningsfagene i grunnopplæringen, men i varierende grad når det gjelder antall og type fag, antall undervisningstimer samt lærerkompetanse. Det er også i de siste skolereformenes læreplanverk lagt vekt på å framheve den estetiske dimensjonen i alle fag. Dette aspektet er også sterkt fremhevet i Ludvigsenutvalgets rapport.

Legger vi de ulike styringsdokumentene og politiske uttalelser til grunn, synes det som om kunst- og kultur er blant de viktigste kunnskaps- og kompetansefelt for den oppvoksende slekt, som skal forme og lede morgendagens samfunn. Etter en gjennomgang av de ulike læreplanverkene, synes det også som om kunst og kultur er grunnleggende i skolens samfunnsmandat, slik dette er nedfelt i Generell del av læreplanen og i Prinsipper for opplæringen. Derfor burde dette kompetanseområdet blitt mer grunnleggende, både gjennom kunstfagenes omfang og status og gjennom fokus på estetiske ferdigheter og arbeidsmåter.

Men innholdet i de ovennevnte delene av læreplanverket kommer ikke helt fram til elevene, og blir ikke en del av den kunnskap og kompetanse som skal gjelde alle elever i norsk skole. Skolehverdagen er mer preget av de fag der elevens kunnskap kan måles; de "nyttige" og tilsynelatende livsnødvendige fagene. Å inkludere alle, og ta vare på det helhetlige menneske har måttet vike blant annet for skolens utfordring og press for å få rangert skole-Norge blant de øverste i "Pisa- rankingen"

I forbindelse med innføring av ny og todelt grunnskolelærerutdanning i Norge fra høsten 2010, var mange bekymret for hvordan det skulle gå med de estetiske fagene/kunstfagene. Disse fagene er ikke obligatoriske og er ikke blant de såkalte basisferdighetene. Det er ressurskrevende for lærerutdanningsinstitusjonene nærmest å skulle doble sine tilbud, og så langt ser det ut til at mange av dem ikke finner plass til de estetiske fagene/kunstfagene i sine modeller. Siden en del høyskoletilbud i estetiske fag/kunstfag allerede er nedlagt som følge av at disse de siste årene bare har vært obligatoriske i førskolelærerutdanningen, er det også uro knyttet til muligheten for å opprettholde gode fagmiljøer på høyskolene.

Barn og unges læring, både i og utenfor skolen, er preget av mangfold og inneholder mange dimensjoner. De gjelder fakta om natur, samfunn, kultur og miljø; tro, holdninger og følelser, og smak og estetisk opplevelse. Alle disse læringsdimensjonene er viktige i et helhetlig perspektiv, men da må de alle få en likeverdig rolle i skolesystemets bevissthet.

For å lykkes med dette må skolemyndigheter, skoleeiere, skoleledelse og lærere ha et bevisst ønske og en vilje til også å satse på kunst- og kulturfag i opplæringen. Bakgrunnen for dette må være en felles forståelse av at kunstfag og estetiske læreprosesser er grunnleggende elementer i elevens identitetsskaping og helhetlige utvikling, samt opplæring til en mangfoldig kunnskap og en bred kompetanse. Dette vil heller ikke være mulig uten en offensiv satsing på høyt kvalifiserte lærere i kunstfagene, også i grunnskolen.

## KOMMUNALE KULTURSKOLER

Norge har hatt kommunale musikkskoler fra slutten av 1960-tallet. Forsøksmusikkskolene i Trondheim, Bjugn og Sandnes var de første som i 1978 fikk statlig støtte (kr. 50.000) for å gjennomføre åpent opptak. Generell statsstøtte ble foreslått i Stortinget 1980 (Kjell Magne Bondevik, 6.2.1980) og i 1982 vedtok Stortinget en ramme på 5 mill., og alle kommunale musikkskoler ble fra da av omfattet av denne ordningen. Statsstøtten ble i 1983 utvidet til 6,5 mill. og i 1984 til 8,9 mill. Den øremerkede statsstøtten, som da var på 90 mill., ble i 2004 innlemmet i rammeoverføringene til kommunene.

5. juni 1997 ble musikk- og kulturskolene lovforankret i Norge. Stortinget vedtok i en ny paragraf, § 13-6, i Opplæringsloven:

«Alle kommunar skal aleine eller i samarbeid med andre kommunar ha eit musikk- og kulturskoletilbod til barn og unge, organisert i tilknytning til skoleverket og kulturlivet elles.»

Inntil da hadde 80 kommuner i Norge vært uten musikk- eller kulturskole. I dag har i praksis alle de 356 kommunene et musikk- og kulturskoletilbud, enten alene eller som interkommunale løsninger. Kulturskolene er eid og drevet av kommunene. Derfor har kommunene selv bestemt innhold og omfang av tilbudet i sine skoler, uten nasjonale føringer. Dette har ført til at det er stor variasjon i kulturskoletilbudet omkring i landet. De vanligste fagene er musikk, dans, teater, visuelle kunstfag, skapende skrijving og nysirkus, men også i enkelte kommuner kulturminnevern og husflidsteknikker. Musikk har om lag 70 % av elevene i de norske kulturskolene.

Skoleåret 2015-2016 hadde landets kulturskoler 102.000 elever, 20.000 av disse hadde to eller flere elevplasser. I følge GSI (Grunnskolen Informasjonssystem) er det 5361 ansatte i kulturskolene. Av disse arbeider 14 % i fulltidsstilling, mens 86 % har en deltidsstilling.<sup>1</sup>

## DYKTIGE OG KOMPETENTE KUNSTFAGLÆRERE – EN FORUTSETNING FOR VÅRT FREMTIDIGE KULTURLIV

Kulturelle ferdigheter og forståelse må i større grad inngå i den basiskompetansen som elevene skal tilegne seg gjennom grunnskoleløpet. Forskning viser at elevenes kulturelle kapital har stor innvirkning på læringsresultatene deres, og vi mener at skolen har et stort ansvar for å utligne og kompensere for elevenes ulike kulturelle ballast. Kulturell kompetanse er avgjørende for å kunne tyde og tolke et komplekst samfunn, og en betingelse for å kunne tilegne seg det mangfoldet av uttrykksformer som vi blir møtt med.

Kulturell kompetanse er ikke bare viktig for de unges orienteringsevne, men også for deres evne til kreativitet, nyskaping og iderikdom. De praktiske og estetiske fagene byr på kunst- og kulturuttrykk som vekker og forsterker følelser og fremkaller både refleksjon og spontanitet hos elevene. Kunstfagene er også en viktig arena for inkludering, der elever med behov for spesielle tilpasninger kan delta, utvikle og presentere sitt kunstneriske uttrykk i samspill med sine medelever. I kunsten er det rom for å verdsette menneskelig variasjon som en styrke og verdi som kan berike det kunstfaglige uttrykket.

Disse fagene fremmer en vesentlig læringsvilje- og motivasjon, Å praktisk mestre uttrykksformer som litteratur, musikk, drama, multimedia, foto, film, språk, dans og design forsterker elevenes evne til å kommunisere sine faglige ferdigheter, fantasi, kreativitet og forståelse, og bidrar til en kunnskapsbygging som tar utgangspunkt i elevenes egenart og mestring.

Elever som får erfare mestring vil oppleve en langt større læringsmotivasjon og selvtilit til å gå løs på vanskelige utfordringer, skolen må derfor vektlegge fag som fremmer dette i grunnopplæringen. Den praktisk-estetiske opplæringens plass i skolen må styrkes og skolen må vektlegge kulturell kompetanse som et viktig verktøy for utviklingen av elevens kritiske sans og nysgjerrige kreativitet.

---

<sup>1</sup> Tallene fra GSI er ikke korrigerert for at en del lærere arbeider ved flere kulturskoler. En del lærere er derfor telt to eller flere ganger.

Dagens elever blir framtidens kunstnere og kulturutøvere, både i det profesjonelle kulturlivet og i det frivillige og lokale kulturlivet. Og de blir framtidens publikummere og kulturkonsumenter. Da bør vi ha som mål at de blir best mulig rustet til å møte de utfordringene alle disse rollene fører med seg.

Men disse målene kan ikke nås uten at læreren besitter den nødvendige kompetanse, i både selve fagene og i den relevante didaktikken og pedagogikken.

### KUNSTFAGLÆRERNES KOMPETANSE I GRUNNSKOLEN I DAG

I dag er det for mange lærere uten eller med for lav kompetanse i skoleverket. Kun tre av fem lærere som underviser i musikk på grunnskolen har faglig fordypning, to av fem har ingen faglig fordypning målt i studiepoeng. Bare en av fire musikk lærere har kompetanse i faget tilsvarende 60 studiepoeng eller mer. De som har fordypning i faget tilsvarende 30-59 og 1-29 studiepoeng, utgjør henholdsvis 19 og 17 prosent av de som underviser i faget.

En av fem lærere i kunst og håndverk har minst 60 studiepoeng, og like stor andel har 30-59 studiepoeng fordypning i faget. I alt har over halvparten (56 prosent) av lærere som underviser i kunst og håndverk fordypning i faget. De kvinnelige lærerne har i større grad fordypning i faget enn de mannlige lærerne, 58 mot 45 prosent.<sup>2</sup>

### KULTURSKOLELÆRERNES KOMPETANSE

En kulturskolelærer har typisk bakgrunn fra eget kunstfag og egen kunstfaglig utdanning. De fleste har i dag også bakgrunn fra egen tid som elev ved en kulturskole. Dette betyr at de aller fleste har bedrevet sitt fag siden tidlig i barneårene. De aller fleste utøver også sitt fag utenfor kulturskolehverdagen, enten som profesjonelle kunstnere eller som viktige bidragsytere i det lokale, frivillige kulturlivet.

Også når det gjelder den formelle bakgrunnen ser vi en helt annen kompetanseprofil blant disse lærerne. Dessverre er ikke denne gruppen inkludert i «Kompetanseprofiler i grunnskolen» - noe de burde ha vært – men det finnes tall likevel, blant annet fra Kulturskoleutvalgets rapport fra 2010<sup>3</sup>.

Inkludert i denne rapporten finnes en undersøkelse, der 75 % av alle kulturskolene svarte. Der oppgir 22 prosent av kulturskolelærerne at de har mastergrad eller hovedfag (300 eller 360 studiepoeng), 47 prosent har bachelorgrad (180 studiepoeng) og 17 prosent har annen relevant fagutdanning. 14 prosent oppgir å ikke ha formell kompetanse. Dette er for en stor del eldre folkemusikere, jazzmusikere og andre kunstnere innenfor sjangre der formelle utdanningstilbud har manglet før i de siste 20 til 30 årene.

Så mens bare en av fire musikk lærere og en av fem kunst- og håndverks lærere har over 60 studiepoeng, har nesten syv av ti (69 %) av kulturskolelærerne over 180 studiepoeng, og nesten ni av ti (89 %) relevant fagutdanning.

---

<sup>2</sup> Lagerstrøm, Moafi og Revold: Kompetanseprofiler i grunnskolen – Hovedresultater 2013/2014, SSB-Oslo 2014.

<sup>3</sup> Kulturskoleutvalget; Kulturskoleløftet – kulturskole for alle, Oslo 2010.

Siden mulighetene til å ta utdanning i stadig flere sjangre har blitt betydelig bedre med årene, og siden det nå er seks år siden denne undersøkelsen ble gjennomført, er det grunn til å anta tallene for kulturskolelærere nå er enda høyere.

## BRUK KULTURSKOLELÆRERNES KOMPETANSE

Ludvigsenutvalgets rapport anbefaler at de praktisk og estetiske fagene i skolen må styrkes, og at grunnopplæringen må gi elevene erfaringer med og muligheter for utvikling innenfor et bredt spekter av fagområder, enten de skal inn i høyere utdanning eller ut i et yrke.

Et bidrag til å styrke kompetansen i estetiske fag i grunnskolen kan være å benytte den kompetansen som kommunenes kulturskolelærere innehar.

Læreplanverket for grunnskolen appellerer til et samarbeid mellom grunnskolene og kulturskolen i fagene musikk og kunst og håndverk. Kulturskolens lærere kan være en viktig ressurs for grunnskolens undervisning gjennom f. eks. felles prosjekter og bidra til å styrke kunst- og kulturoplæringen i grunnskolen.

Statistikk fra PAI registret i 2008 viser at 15,6 % av kulturskolelærerne underviser i grunnskolen og i den videregående skole. (Tall utarbeidet av KS i rapport fra 2009). Vi regner med at prosenten er noe høyere pr dato. Det er grunn til å tro at det er disse lærerne som innehar best kompetanse og holder det høyeste nivået på undervisningen i musikkfaget og i kunst- og håndverksfaget i grunnskolen.

Men siden det ikke er et krav om PPU for å undervise i de norske kulturskolene (unntatt i Oslo kommune) er det mange kulturskolelærere som ikke har den formelle kompetansen for å undervise i grunnskolen. Mange – både dem med og uten PPU – kvier seg også for å undervise større klasser, siden de ikke har utdanning i dette.

Kulturskolelærere ble gjennom den siste revisjonen av «Kompetanse for kvalitet – strategi for etter- og videreutdanning» inkludert i målgruppen, og kan nå på lik linje med andre lærere søke tilbud og støtte gjennom denne satsingen. Men tilbakemeldinger vi får sier at det er vanskelig, om ikke umulig, å få tilbud om PPU-utdanning gjennom denne satsingen.

Dette er uheldig. Om det er et mål å øke kompetansen blant lærerne i alle fag, er det hensiktsmessig og målrettet å tilby også målrettede PPU-utdanninger for disse lærerne. Ved å tilby PPU-utdanning til kulturskolelærere vil det i enda større grad bli mulig og mer aktuelt for kulturskolelærere å kunne ta undervisningsoppgaver i grunnskolen. Et PPU-kurs, innrettet mot denne gruppen, på f.eks. 60 studiepoeng kunne være et hensiktsmessig grep. Dette kunne både Norges musikkhøgskole og/eller andre universitet og høgskoler ta ansvar for. Og det må avsettes midler i størrelsesorden 10 millioner som spesifikt settes av til å utvikle slike videreutdanningskurs for kulturskolelærere. Ved å tilby tilpassede videreutdanningskurs til kulturskolelærere vil det i enda større grad bli mulig og mer aktuelt for kulturskolelærere å kunne ta undervisningsoppgaver i grunnskolen.

Dette har mange positive aspekter: Vi får flere høykompetente musikk- og kunst- og håndverkslærere i grunnskolen, samarbeidet mellom kulturskole og grunnskole blir bedre og tettere, disse kulturskolelærerne har ofte også tett kontakt med det lokale kulturlivet og kan være et «kulturelt lim» i lokalsamfunnet, kulturskolelærerne kan få

større stillinger – gjerne fulltidsstillinger – og det blir en større helhet over den kulturelle og musikalske opplæringen.

#### ANBEFALINGER:

Lærere i dagens grunnskole bør ha høy og relevant fagkompetanse. I dag stilles det i varierende grad kompetansekrav til disse yrkesutøverne. De nye lærerutdanningene har gitt vanskeligere kår for de estetiske fagene i lærerutdanningene (GLU). En bekymringsfull andel av lærerne som underviser i estetiske fag i dag har ingen faglig fordypning i fagene. For å inkludere alle elever i kunstfagene er det også behov for faglærere som har kompetanse på å tilpasse undervisningen for alle gjennom å ta i bruk ny teknologi og metodikk.

- Det må innføres kompetansekrav for undervisning i kunst og håndverk og musikk for lærere som underviser i de estetiske fagene i grunnskolen. Kravet må være minst 30 studiepoeng på barnetrinnet og minst 60 studiepoeng på ungdomstrinnet.
- Hver lærerutdanningsinstitusjon må styrke sin kompetanse og tilbud innen estetiske fag, og gi studentene verktøy og kunnskap som setter dem i stand til å inkludere alle elevene.
- Alle studenter i grunnskolelærerutdanningene må bli kjent med hvordan de kan arbeide med estetiske læreprosesser i alle fag, og hvilke muligheter som gis med kulturskolen og den kulturelle skolesekken.
- Musikkfaget, og kunst- og håndverksfaget må bli gjennomgående fag fra første til tiende klasse, og bli inkludert i fag som er trekkfag til eksamen i tiende klasse.

Det finnes over 4.000 kulturskolelærere rundt om i de norske kommunene. Disse kan bli en betydelig ressurs i arbeidet med å øke andelen lærere med kompetanse i de praktisk-estetiske fagene. Men siden mange av dem ikke har utdanning i PPU, eller de har en PPU som ikke er beregnet for grunnskolens behov, må det tas helt nødvendig grep i «Kompetanse for kvalitet – strategi for etter- og videreutdanning.»

- Det må etableres tilbud om relevante PPU-utdanninger for kulturskolelærere, som gjør dem kvalifisert til å undervise i grunnskolen.
- Det må avsettes midler i størrelsesorden 10 millioner til slike etter- og videreutdanningstilbud.
- Slike PPU-utdanninger må bli en del av de fagtilbudene det kan søkes om gjennom «Kompetanse for kvalitet – strategi for etter- og videreutdanning».

Med vennlig hilsen



Hans Ole Rian  
Forbundsleder  
Creo – forbundet for kunst og kultur